

ZAGINIĘCIE Z PERSPEKTYWY RODZINY OSOBY ZAGINIONEJ: ASPEKTY PRAWNE, KRYMINOLOGICZNE I PSYCHOLOGICZNE

PAULINA SIDOR-BOREK*

1. Wprowadzenie

Na przestrzeni ostatnich 20 lat w Polsce zgłaszanych było średnio blisko 17 000 zaginięć rocznie¹. Większość z nich zostaje rozwiązana w przeciągu pierwszych 30 dni od zaginięcia², jednak niezależnie od tego, czy zaginięcie trwa kilka godzin, tygodni, miesięcy czy też wiele lat, dla rodziny i otoczenia osoby zaginionej jest to czas niezwykle trudny. Sytuacja zaginięcia jest sytuacją traumatyczną i stresującą dla rodziny, jednocześnie nikt nie jest na nią przygotowany – szczególnie, jeśli członek rodziny zaginie pierwszy raz. W związku z tym osoby najbliższe często nie wiedzą, jakie kroki powinny podjąć najpierw, gdzie się zgłosić i z kim porozmawiać, aby uzyskać pomoc. Dodatkowo choć zgłoszenie zaginięcia Policji wydaje się rodzinie koniecznością, jednak na początku osoby najbliższe często starają się uzyskać informacje na własną rękę, zdarza się też, że boją się reakcji bliskiej osoby na zaangażowanie organów ścigania.

W niniejszym artykule pokrótce przedstawione zostanie zjawisko zaginięcia w Polsce – w ujęciu prawnym i statystycznym. Przede wszystkim omówiona zostanie jednak sytuacja otoczenia osoby zaginionej z możliwie szerokiej perspektywy: społecznej, psychologicznej i kryminologicznej. Przedstawione zostaną także działania, jakie osoby najbliższe podejmują w poszukiwaniu osób zaginionych.

Podejmowana tematyka wydaje się o tyle istotna, że przedmiotem badań, czy dyskursu w przestrzeni publicznej jest przede wszystkim sytuacja osoby zaginionej, czy też specyfika samej sytuacji zaginięcia w ujęciu prawnym, czy proceduralnym. Nadal niedostatecznie dużo uwagi poświęca się natomiast rodzinie, bliskim i otoczeniu społecznemu osoby zaginionej. Niedostatecznie szeroko jest też omawiana problematyka działań, jakie rodzina powinna podjąć w obliczu sytuacji zaginięcia. Celem niniejszego artykułu jest więc skondensowane, lecz kompleksowe przedstawienie zjawiska zaginięcia w Polsce ze

* Paulina Sidor-Borek, ORCID 0000-0001-6613-7294, wykładowca, Uczelnia Łazarskiego.

¹ *Statystyka Policji – Zaginieni*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zaginieni/50885,Zagieni.html> [dostęp: 28.03.2022].

² Według statystyk policyjnych w ciągu pierwszych 24 godzin odnajdywanych jest około 30% wszystkich zaginionych, w ciągu 48 godzin około 54%, w ciągu 7 dni około 77%, a w ciągu pierwszych 30 dni od przyjęcia przez Policję zgłoszenia odnajdywanych jest ponad 90% wszystkich zaginionych; *Zaginięcia osób w Polsce, fakty i mity*, <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/115830,Zaginięcia-osob-w-Polsce-Fakty-i-mity.html> [dostęp: 28.03.2022].

szczególnym uwzględnieniem sytuacji rodziny osoby zaginionej i działań poszukiwawczych, jakie te osoby mogą, czy też powinny podjąć.

2. Zaginięcie – kontekst prawny

Zaginięcie osoby to „zaistnienie zdarzenia, uniemożliwiającego ustalenie miejsca pobytu osoby fizycznej, wymagające jej odnalezienia albo udzielenia pomocy w celu zapewnienia ochrony życia, zdrowia lub wolności” – tak definiowane jest przez Zarządzenie nr 48 KGP – podstawowy akt prawny regulujący sytuację poszukiwań osób zaginionych i identyfikacji osób lub zwłok o nieustalonej tożsamości³. Zarządzenie określa procedury postępowania Policji, metody i zakres działań podejmowanych przez Policję w sytuacji zaginięcia osoby, a także prawa osób zgłaszających zaginięcie.

W zależności od okoliczności zaginięcia oraz cech demograficznych osoby zaginionej, zdarzenie może być zakwalifikowane jako jeden z trzech poziomów⁴, określających niezwłoczność podejmowanych działań w zależności od ryzyka zagrożenia życia, zdrowia lub wolności osoby poszukiwanej. Przy poziomie pierwszym mamy do czynienia z realnym i bezpośrednim zagrożeniem życia, zdrowia lub wolności, przy drugim jest to uzasadnione podejrzenie wystąpienia ryzyka zagrożenia wymienionych wartości, natomiast poziom trzeci przeznaczony jest dla osób niespełniających przesłanek z dwóch poprzednich kategorii. Prawodawca przy każdym z poziomów wskazał przykłady sytuacji kwalifikujących się do każdego z poziomów, nie jest to jednak katalog zamknięty. Co jednoznacznie wskazuje na mnogość możliwych scenariuszy zaginięcia, niemożliwych do odgórnego skatalogowania⁵.

Wszczęcie poszukiwań osoby zaginionej odbywa się niezwłocznie po przyjęciu zawiadomienia o zaginięciu od osoby uprawnionej. W przepisach obowiązujących do czerwca 2018 r. szczegółowo zdefiniowany był charakter osoby uprawnionej do zgłoszenia zaginięcia, przede wszystkim były to osoby spokrewnione z zaginionym⁶. Obecne przepisy rozumieją natomiast osobę uprawnioną, jako tę, która zgłasza zaginięcie oraz jednoznacznie wskazuje okoliczności zdarzenia. Można więc uznać, że każda osoba zaniepokojona losem członka rodziny, ale także sąsiada, znajomego, lokatora czy współpracownika

³ Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz.Urz. KGP z 2018 r., poz. 77 ze zm.).

⁴ Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji, op. cit. § 2 pkt. 3.

⁵ P. Wojnicz, *Zmiana regulacji prawnych dotyczących poszukiwań osób zaginionych*, „Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej” 20(3)/2018, ss. 181–182.

⁶ Zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji z 04.06.2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz.Urz. KGP z 2012 r., nr 15, poz. 75. ze zm.).

i znająca fakty dotyczące jego nieobecności, jest upoważniona do złożenia zawiadomienia o zaginięciu⁷.

Dokonując zgłoszenia, należy przedstawić policji szczegółowe informacje dotyczące osoby zaginionej i okoliczności zaginięcia, m.in. pełne dane personalne, cechy wyglądu zewnętrznego z uwzględnieniem znaków szczególnych, opis ubioru i posiadanych przedmiotów, stan zdrowia, charakter ewentualnych poprzednich zaginięć, możliwe przyczyny zaginięcia i jego szczegółowe okoliczności, wskazanie miejsc, do których mogła udać się osoba zaginiona, a także opis czynności dotychczas podjętych przez osoby zaangażowane w poszukiwania⁸. Czyli wszystkie informacje, które mogą przyczynić się do odnalezienia osoby zaginionej, im bardziej dokładne będą dane, tym większa szansa na adekwatne dobranie metod i miejsca poszukiwań.

Analizując obowiązujące aktualnie w Polsce przepisy dotyczące osób zaginionych, warto podkreślić, że Policja ma obowiązek niezwłocznie wszcząć poszukiwania bez względu na wiek osoby zaginionej i przyczynę zaginięcia. Policja ma też obowiązek przyjąć zgłoszenie od każdej osoby, która ma wiedzę na temat zaginięcia i zgłosi się do funkcjonariuszy w celu złożenia zawiadomienia. Co również istotne, nie ma regulacji, określających ile czasu musi upłynąć od zaginięcia do przyjęcia zgłoszenia. Policja ma obowiązek przyjąć zgłoszenie o zaginięciu niezależnie od czasu, który upłynął (istnieją jednak przepisy stanowiące o maksymalnym czasie wynoszącym 5 lat, po upływie którego policja ma prawo odmówić przyjęcia zgłoszenia).

3. Zaginięcie w ujęciu statystycznym

W celu prawidłowego zobrazowania skali zjawiska zaginięć w Polsce konieczne jest przedstawienie podstawowych danych statystycznych Policji. Analizując dostępne dane, należy mieć na uwadze zmiany legislacyjne aktów prawnych, regulujących poszukiwanie osób zaginionych, które mogą mieć wpływ na liczbę rejestrowanych zdarzeń. W analizowanym okresie miały miejsce trzy duże modyfikacje – wprowadzenie Zarządzenia KGP nr 352, nr 124 i nr 48 odpowiednio w latach 2003, 2012 i 2018 r. Sami funkcjonariusze Policji podkreślają, że Zarządzenie nr 124 rozszerzyło definicję zaginięcia o nowe sytuacje (np. uprowadzenia rodzicielskie⁹), a co za tym idzie dane poprzedzające 2012 r. nie są do końca porównywalne z latami

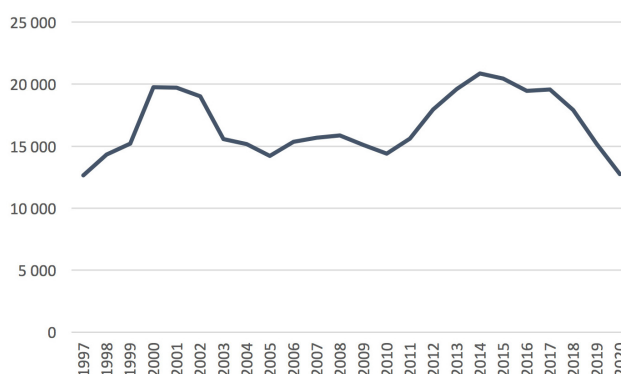
⁷ P. Wojnicz, op. cit., s. 183.

⁸ Zarządzenia nr 48 Komendanta Głównego Policji, op. cit., § 4.

⁹ Uprowadzenie rodzicielskie/porwanie rodzicielskie – zdarzenie, w wyniku którego jedno z rodziców lub opiekunów prawnych posiadających władzę rodzicielską bez woli i wiedzy drugiego z nich pod pretekstem krótkotrwałego pobytu wywozi lub zatrzymuje osobę małoletnią na stałe, pozbawiając tym samym drugiego rodzica lub opiekuna prawnego posiadającego władzę rodzicielską możliwości utrzymywania kontaktu z małoletnim w przysługującym mu zgodnie z prawem zakresie; § 2 pkt 5 Zarządzenia nr 48 KGP.

kolejnymi¹⁰. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku Zarządzenia nr 48 z 2018 r. – gdzie z kolei uprowadzenia rodzicielskie przestały być rejestrowane przez Policję jako zaginięcia. Kwestia rejestracji porwań rodzicielskich lub jej braku może mieć wpływ zarówno na ogólną liczbę zaginięć, jak i na strukturę wieku osób zaginionych. Zmianie uległy również regulacje dotyczące zaginięć opiekuńczych, które odnoszą się do określonych zaginięć nastolatków do 18 roku życia. Dodatkowo duży spadek liczby zaginięć w 2020 r. (spadek o 2500 zaginięć względem 2019 r., a także najniższa liczba osób zaginionych od 1997 r.), może mieć związek z pandemią COVID-19. Jednak jednoznaczne potwierdzenie ewentualnego wpływu sytuacji epidemicznej na skalę zaginięć możliwe będzie dopiero po upływie kilku kolejnych lat.

Wykres 1. Liczba zgłoszonych osób zaginionych w Polsce w latach 1997–2020 (oprac. własne na podstawie danych Policji)

Powyższy wykres obrazuje dynamikę zaginięć na przestrzeni lat 1997–2020. Można zauważyć, że od 1997 r. widoczny jest wzrost liczby zaginięć rejestrowanych w Polsce aż do 2020 r., kiedy poziom zaginięć zrównuje się z tym z pierwszego roku analizy (około 12 600).

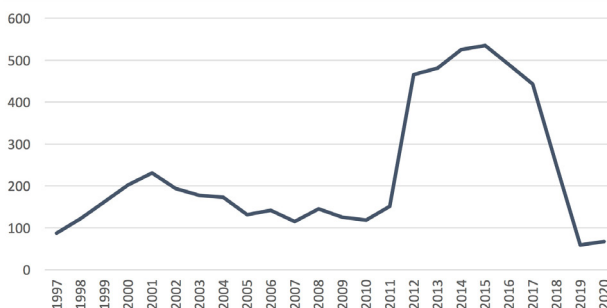
Tabela 1. Zaginięcia dzieci do lat 17 w latach 2018–2020

(opracowanie własne na podstawie danych Policji)

	Zaginięcia dzieci do lat 7		Zaginięcia dzieci w wieku 7–13		Zaginięcia dzieci w wieku 14–17	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
2020	35	37	281	261	843	562
2019	33	45	473	392	1294	862
2018	132	173	521	803	3720	2797

¹⁰ Statystyka Policji – Zaginieni, op. cit..

Wykres 2. Zaginięcia dzieci do lat 7 w latach 1997–2020
(oprac. własne na podstawie danych Policji)

Kolejnym interesującym aspektem jest struktura płci i wieku wśród osób zaginionych do 17. roku życia, dane w tym zakresie prezentuje tabela 1 i wykres 2. Analizując zaginięcia dzieci, należy pokrótce omówić przyczyny zaginięć osób małoletnich. W przypadku kategorii dzieci najmłodszych najczęstszymi przyczynami zaginięć są porwania rodzicielskie oraz wypadki i zagubienia (w związku z niewystarczającą opieką ze strony rodzica/opiekuna). Znajduje to potwierdzenie w gwałtownych zmianach w liczbie zaginięć dzieci do lat 7 widocznych na wykresie 2. W 2012 r. po wejściu w życie Zarządzenia nr 124 liczba zaginięć najmłodszych dzieci gwałtownie wzrosła, natomiast w 2018 r., kiedy przestano uwzględniać porwania rodzicielskie jako zaginięcia, liczba ta zmniejszyła się drastycznie.

Istotnym zagadnieniem jest również płeć osób zaginionych. W każdej kategorii wiekowej ginie więcej mężczyzn niż kobiet – poza przedziałem 14–17 lat, w której to młode kobiety znacznie częściej stają się osobami zaginionymi niż młodzi mężczyźni. W tej kategorii wiekowej (a także młodszej do 13 r. ż.) najczęstszą przyczyną zaginięć są ucieczki z domów rodzinnych i ośrodków opiekuńczo-wychowawczych¹¹.

Podsumowując statystyczny charakter powyższych danych dotyczących zjawiska zaginięcia należy wskazać na istotny związek liczby rejestrowanych zaginięć z obowiązującymi regulacjami prawnymi. Jednak najważniejszą kwestią z punktu widzenia niniejszego artykułu wydaje się fakt, że rokrocznie zaginionych jest w Polsce kilkanaście tysięcy ludzi – co powoduje, że sytuacją zaginięcia bliskiej osoby może być dotkniętych kilkadziesiąt, a nawet kilkaset tysięcy ludzi w Polsce. Powoduje to konieczność opisaną przeżyć, z jakimi się zmagają oraz działań poszukiwawczych, jakie podejmują.

¹¹ M. Potapowicz, *Statystyczne rozmiary zaginięć oraz ich poszukiwań w Polsce w latach 1992–2001*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” VI/ 2003, ss. 241–242.

4. Kontekst społeczny zaginięcia i jego psychologiczne konsekwencje

Choć zjawisko zaginięcia ma swoją definicję prawną i przede wszystkim przez jej pryzmat jest postrzegane, to niewątpliwie nie jest ona wystarczająca, aby uwzględnić jego skomplikowany charakter i społeczny wymiar.

Zaginięcie osoby powoduje nie tylko jej zniknięcie z przestrzeni geograficznej, ale także, a może przede wszystkim, z przestrzeni społecznej. Jednostka porzuca swoje dotychczasowe życie, przestaje uczestniczyć w strukturach społecznych, relacjach i grupach, których była członkiem, przestaje także pełnić dotychczasowe role społeczne. Ze skutkami tej sytuacji muszą poradzić sobie nie tylko osoby najbliższe osobie zaginionej, ale także jej sieć społeczna, czy rodzina jako całość¹².

Biorąc pod uwagę poziom mikrosocjalny zaginięcia, szczególnie istotny wydaje się psychologiczny wpływ sytuacji na rodzinę osoby zaginionej. Zaginięcie tworzy bowiem specyficzną przestrzeń o nieustalonych granicach, swoiste zawieszenie pomiędzy życiem a śmiercią¹³. Wiąże się z tym również przeżywanie żałoby, która w przypadku śmierci ukochanej osoby jest dobrze zbadana, natomiast w przypadku rodzin cierpiących przez zaginięcie krewnego jest nadal otwartym polem badawczym. Jednak niewątpliwie mechanizmy żałoby są obecne również w przypadku zaginięcia, żałoba jest bowiem naturalną reakcją ludzi na stratę¹⁴. W przypadku zaginięcia mamy do czynienia z niejednoznaczną stratą (ang. *ambiguous loss*). Wyróżnia się dwie formy tego stanu. Pierwsza, kiedy osoba jest obecna fizycznie, ale psychicznie i poznawczo jest niedostępna, np. w przypadku osób chorych na demencję, czy silnie uzależnionych. Druga sytuacja, która odnosi się właśnie do osób zaginionych, charakteryzuje się fizyczną nieobecnością osoby, ale dla otoczenia jest ona nadal psychicznie obecna, ponieważ krewni nie mogą jednoznacznie uznać czy jest ona żywa czy nie¹⁵.

Bliscy osób zaginionych tracą poczucie przejrzystości swojej sytuacji społecznej. Znaczenie tego specyficznego położenia określane jest nieobecnym w języku polskim terminem *missingness*¹⁶. Pojęcie to odnosi się kompleksowo do wszystkich trudności, z jakimi mierzy się rodzina osoby zaginionej. Dotyczy zarówno problemów natury psychologicznej, finansowej, strukturalnej czy prawnej. Wskazuje ono też na specyficzny dla zaginięcia stan – konieczność ponownego określenia tożsamości każdego członka rodziny zaginionego, oraz całej rodziny jako całości. Potrzeba ta wynika z nagłego zniknięcia

¹² A. Urbaniak, „Emocjonalny rollercoaster” a gotowość do działania bliskich osób zaginionych, „Fabrica Societatis” 3/2020, s. 262.

¹³ K. Jones, K.S. Zagacki, T.V. Lewis, *Communication, Liminality, and Hope: The September 11th Missing Person Posters*, „Communication Studies” 58(1)/2007, ss. 105–121.

¹⁴ I. Testoni, C. Franco, L. Palazzo, E. Iacona, A. Zamperini, M.A. Wieser, *The Endless Grief in Waiting: A Qualitative Study of the Relationship between Ambiguous Loss and Anticipatory Mourning amongst the Relatives of Missing Persons in Italy*, „Behavioral Sciences” 10/2020.

¹⁵ P. Boss, *Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief*, Cambridge 1999.

¹⁶ E. Stewart, *Missingness: The Social Realities of Physical Absence. Illness, Crisis & Loss*, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1054137318755386> [dostęp: 28.03.2022].

osoby, która pełniła istotne role w funkcjonowaniu innych członków rodziny i po części definiowała też ich tożsamość i określała charakter ich wspólnej grupy społecznej¹⁷.

Zaginienie musimy więc postrzegać w szerszym kontekście – jako problem społeczny. Samo angielskie słowo *missing* zawiera tak naprawdę komponent społeczny oraz perspektywę bliskich osoby zaginionej – odnosi się bowiem do otoczenia zaginionego, do sytuacji, w której ktoś lub coś nie jest w miejscu, w którym powinniśmy móc go odnaleźć¹⁸. Zawiera też ang. *miss* – stan określający tęsknotę, odczuwanie smutku z powodu czyjejs nieobecności¹⁹.

Kolejną istotną kwestią w zrozumieniu sytuacji rodziny osoby zaginionej jest kalejdoskop pojawiających się emocji. W badaniach A. Urbaniak najczęściej pojawiającymi się emocjami wśród rodzin dotkniętych zaginięciem bliskiej osoby były: strach, złość, wstyd i wina. Niewątpliwie pierwszą i najbardziej intensywną emocją jest strach – pojawia się już na samym początku sytuacji zaginięcia. Strach warunkuje też pierwsze działania krewnych osób zaginionych, najczęściej są one bowiem przekonane o tym, że przyczyną zaginięcia jest jakieś tragiczne wydarzenie²⁰. Mogą jednak pojawić się również zupełnie inne, niż wskazane powyżej, emocje. To co jest najbardziej istotne w rozmowach z rodzinami osób zaginionych to wyrażenie zrozumienia i akceptacji dla wszystkich pojawiających się emocji²¹. Również rozwiązanie sprawy zaginięcia, choć bardzo wyczekiwane przez rodzinę, może przynieść szereg różnych reakcji psychicznych. Powrót osoby zaginionej do domu może wiązać się ze skrajnymi, bardzo silnymi emocjami. Z jednej strony może pojawić się szczęście, ulga, ale także złość i wściekłość na osobę zaginioną, a także lęk, że podobna sytuacja może powtórzyć się w przyszłości²².

Sytuacja zaginięcia jest sytuacją niezwykle skomplikowaną, wiąże się też z bardzo dużym obciążeniem dla rodziny i otoczenia osoby zaginionej. W związku z tym niezwykle istotna wydaje się systemowa pomoc w zakresie nie tylko poszukiwań osoby zaginionej, ale także wsparcia psychologicznego dla jej krewnych.

5. Działania podejmowane przez rodziny osób zaginionych

Po omówieniu prawnego, statystycznego a także społecznego charakteru zjawiska zaginięcia należy przejść do kwestii działań podejmowanych przez rodzinę osoby zaginionej.

¹⁷ A. Urbaniak, op. cit., s. 262.

¹⁸ *Missing*, Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/missing> [dostęp: 28.03.2022].

¹⁹ *Miss*, Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/miss> [dostęp: 28.03.2022].

²⁰ A. Urbaniak, op. cit., s. 264.

²¹ F. Matuszewski, *Psychologiczne aspekty problematyki zaginięć*, [w:] E. Gruza, I. Sołtyszewski (red.), *Poszukiwania Osób Zaginionych*, Warszawa 2022, s. 67.

²² *Ibidem*, s. 68.

Wątpliwości co do zasadności określonych działań pojawiają się bowiem już w pierwszym momencie zetknięcia z zaginięciem bliskiej osoby – wobec możliwości zgłoszenia sprawy zaginięcia Policji.

Badania przeprowadzone w Wielkiej Brytanii wskazują, że w społeczeństwie nadal występuje przekonanie, że aby zgłosić zaginięcie organom ścigania musi upłynąć co najmniej 24 lub 48 godzin od zaginięcia, co jest błędnym założeniem. Autorzy przytoczonych badań wskazują również, że osoby najbliższe w wielu przypadkach najpierw same dzwonią do członków rodziny i znajomych osoby zaginionej, sprawdzają potencjalne miejsca, gdzie mogła się udać, a dopiero później kontaktują się z Policją. Zwłoka w zgłoszeniu zaginięcia może znacznie utrudnić prowadzenie działań poszukiwawczych przez funkcjonariuszy, ponieważ najwięcej informacji mogą oni uzyskać właśnie w ciągu pierwszej doby od zaginięcia²³.

Powyższa tendencja znajduje potwierdzenie również wśród obywateli Polski. Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów, wskazują, że aż 70% respondentów było przekonanych o możliwości zgłoszenia zaginięcia dopiero po upływie 24 lub 48 godzin²⁴. Jednak w Zarządzeniu policyjnym, które reguluje poszukiwania osób zaginionych w Polsce, nie ma przepisu, z którego wynika, że od chwili zaginięcia musi upłynąć jakiś okres albo że zgłoszenie zaginięcia natychmiast po stwierdzeniu nieobecności osoby jest zabronione lub z innych powodów niedopuszczalne²⁵. Pierwszą aktywnością, którą osoba najbliższa powinna wykonać w momencie powzięcia przekonania, że ich bliski zaginął jest więc zgłoszenie sprawy zaginięcia na Policji, to bowiem funkcjonariusze mają największe możliwości ustalenia miejsca pobytu osoby zaginionej. Jednak po dokonaniu zawiadomienia o zaginięciu osoby, rodzina często ma poczucie, że musi podjąć więcej działań w celu odnalezienia zaginionego. Aktywne działania pomagają osobom najbliższym lepiej poradzić sobie w pierwszych dniach po zdarzeniu. W zależności od okoliczności zaginięcia i czasu, jaki upłynął od zaginięcia, działania podejmowane przez rodziny mogą przybierać różne formy.

Rozpoczęcie poszukiwań powinno być poprzedzone zebraniem informacji o ostatnich aktywnościach zaginionego. Należy zastanowić się, kiedy ostatnio osoba zaginiona była widziana, jak się zachowywała, co mówiła, czy było coś nietypowego w jej zachowaniu. Warto skontaktować się z jej znajomymi, dalszą rodziną oraz nauczycielami (w przypadku dzieci) czy pracodawcą – zapytać, czy zaginiony mówił o planach wyjazdu, czy miał jakieś problemy, czy pojawił się w pracy lub wziął urlop. Warto sprawdzić też, czy z domu zniknęły jakieś rzeczy (walizka, leki, dokumenty, ubrania itp.), lub czy osoba nie pozostawiła listu lub notatki z informacją o swoich planach. Właściwym działaniem jest również rozmowa z sąsiadami oraz sprawdzenie najbliższej okolicy zamieszkania osoby

²³ H. Parr, O. Stevenson, P. Woolnough, *Search/ing for missing people: Families living with ambiguous Absence*, „Emotion, Space and Society” 19/2016, s. 68.

²⁴ P. Wojnicz, op. cit., s. 177.

²⁵ Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji, op. cit..

zaginionej (włącznie z najbliższym szpitalem) oraz jej ulubionych miejsc, w których często przebywała (np. działka, miejsca spacerów)²⁶.

Zebranie informacji może być szczególnie pomocne w przypadku zaginięcia zagraźnego. W takim przypadku warto skontaktować się ze znajomymi osoby zaginionej, z którymi utrzymywała kontakt za granicą. Dowiedzieć się z kim i gdzie mieszkała (hotel, schronisko, mieszkanie), jakie miała plany, czy i gdzie pracowała, czy mówiła o chęci wyjazdu, czy miała jakieś problemy z pracą lub mieszkaniem. Ważne, jest też, czy w ostatnim czasie było coś niepokojącego lub nietypowego w zachowaniu osoby, co zwróciło uwagę otoczenia. Warto też skontaktować się ze służbami konsularnymi w państwie zaginięcia. Mogą one pomóc w sprawdzeniu urzędowych rejestrów, gdzie można uzyskać informacje, czy osoba zaginiona kontaktowała się z nimi w jakiejś sprawie (np. uzyskanie duplikatu dokumentu tożsamości). Placówki konsularne powinny mieć również informacje o pobycie obywatela w szpitalu, areszcie lub więzieniu, co może stanowić wyjaśnienie braku kontaktu ze strony zaginionego. Jednak z uwagi na ochronę danych osobowych uzyskanie tych informacji może być utrudnione, mimo to warto zgłosić Konsulatowi Rzeczypospolitej Polskiej, że dana osoba jest poszukiwana. Konsul, mając taką informację, może pomóc, a gdy uzyska jakieś wiadomości o zaginionym, przekazać je organom upoważnionym – Policji²⁷.

Organizacja Missing People, zajmująca się poszukiwaniem zaginionych na terenie Wielkiej Brytanii, kategoryzuje wskazówki dla rodzin osób zaginionych na podstawie czasu, który upłynął od zaginięcia. Gdy zaginiona osoba jest nieobecna przez pierwsze godziny, czy dni, pojawia się wiele emocji, a także bezradność. Jest to jednak okres najbardziej intensywnych poszukiwań – można dzwonić do rodziny, znajomych, przeszukać samodzielnie okolice, powiadomić media oraz zgłosić sprawę Policji. Należy też zadbać o swoje zdrowie i bezpieczeństwo podczas poszukiwań – szczególnie tych w terenie, czy po zmroku (np. nie chodzić w pojedynkę po trudnych terenach, odpowiednio się ubrać, powiadomić kogoś o prowadzonych poszukiwaniach, pamiętać o zaspokojeniu swoich podstawowych potrzeb).

Gdy zaginięcie trwa kilka tygodni, należy przede wszystkim skupić się na zadbaniu o swój dobrostan, sprawy prywatne i pracę – w obliczu poszukiwań codzienne czynności mogą zostać zaniedbane, rodzina powinna więc pomyśleć o swoich potrzebach, przy jednoczesnym kontynuowaniu poszukiwań. Gdy ktoś zaginiony jest przez dłuższy czas – miesiące, czy lata – rodzina zmaga się z ciągłym uczuciem niepewności, nadzieją na powrót bliskiej osoby, ale także obawą, że w każdej chwili mogą pojawić się złe wieści o krewnym. W tym czasie bardzo ważne jest zadbanie o zdrowie psychiczne rodziny osoby zaginionej – pomocna będzie rozmowa z bliskimi lub specjalistą (psycholog, psychiatra), a także znalezienie grupy wsparcia wśród osób o podobnych doświadczeniach. Przydatny będzie również kontakt z prawnikiem w celu uzyskania porady odnośnie

²⁶ Postępowanie w przypadku zaginięć, <https://popr.com.pl/poradnik/> [dostęp: 28.03.2022].

²⁷ Jak szukać samodzielnie?, <http://www.zaginieni.pl/jak-pomagamy/wsparcie-dla-rodzin/informacje-dla-rodzin-zaginionych/jak-szukac-samodzielnie/> [dostęp: 28.03.2022].

możliwości działania dla ochrony praw osoby zaginionej, która z powodu nieobecności nie może prowadzić swoich spraw. Ważne jest również ciągle utrzymanie tempa poszukiwań – ponawianie publikacji w mediach, monitorowanie działań Policji²⁸. Niezależnie od czasu, jaki upłynął od zaginięcia, należy sprawdzać na bieżąco działania prowadzone przez Policję i zgłaszać swoje przypuszczenia oraz informacje dotyczące możliwego miejsca pobytu osoby zaginionej. Nierzadko zdarza się jednak, że u osób najbliższych może pojawić się przekonanie, że działania Policji nie są wystarczające lub policjanci nie reagują odpowiednio na informacje uzyskiwane przez rodzinę w toku swoich poszukiwań. Warto zgłaszać takie zastrzeżenia policjantom. W Polsce monitorowaniem poszukiwań osób zaginionych zajmuje się Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji (CPOZ KGP)²⁹, gdzie również można zgłaszać swoje zastrzeżenia z prośbą o interwencję.

Bardzo ważne jest, aby w natłoku emocji i działań poszukiwawczych osoby najbliższe nie zapomniały o sobie i swoich potrzebach. Ważne jest także zadbanie o wsparcie dzieci spokrewnionych z osobą zaginioną (jej dzieci, ale także młodszego rodzeństwa, kuzynostwa) oraz dostosowanie rozmowy o zaginięciu adekwatnie do wieku dziecka. Warto pamiętać, że jeśli nie porozmawiamy z dzieckiem otwarcie o zaginięciu, może ono uzyskać wiedzę z innego źródła, co może niekorzystnie wpłynąć na jego postrzeganie sytuacji³⁰.

Poza Policją w poszukiwaniach osób zaginionych często biorą udział organizacje pozarządowe³¹ (w Polsce np. Fundacja Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych³², Fundacja Zaginieni, grupy poszukiwawczo-ratownicze, za granicą wspomniana organizacja Missing People), rodzina może więc zgłosić się do tych podmiotów w celu uzyskania wsparcia oraz pomocy w poszukiwaniach. Jeśli zaginięcie ma miejsce za granicą, warto znaleźć organizacje, które zajmują się takimi sprawami na miejscu. Organizacje pozarządowe pomagają rodzinom osób zaginionych poprzez wsparcie psychologiczne, prawne oraz socjalne, a także działania poszukiwawcze, które warto w tym miejscu szczegółowo omówić – przede wszystkim z uwagi na ich kompleksowość³³. Opisanie działań poszukiwawczych realizowanych przez organizacje pozarządowe pomaga też zrozumieć samo zjawisko zaginięcia i złożoność poszukiwań.

W zależności od miejsca zaginięcia – Polska lub zagranica – działania mogą przybrać różną formę. Działania poszukiwawcze prowadzone przez organizacje pozarządowe skupiają się przede wszystkim na publikacji wizerunku. Komunikaty wraz ze zdjęciem

²⁸ *When someone you know goes missing*, <https://www.missingpeople.org.uk/get-help/my-loved-one-is-missing> [dostęp: 29.03.2022].

²⁹ Decyzja nr 147 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 kwietnia 2013 r. w sprawie Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych Komendy Głównej Policji.

³⁰ New South Wales Department of Justice and Attorney General, *Families and Friends of Missing Persons Unit Missing people: A guide for family members and service providers*, Australian Federal Police 2014, ss. 13–14.

³¹ M. Trzciniński, *Współczesne metody poszukiwań ukrytych zwłok*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Iuridica” 83/2018, s. 8.

³² Dalej także Fundacja Itaka.

³³ *Jak pomagamy?*, <http://www.zaginieni.pl/jak-pomagamy> [dostęp: 28.03.2022].

osoby zaginionej umieszczane są w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram) oraz mediach tradycyjnych (polonijnych za granicą, lokalnych oraz ogólnopolskich w kraju). W dalszej kolejności pomocny jest również kontakt z różnymi instytucjami w celu rozpowszechnienia wizerunku zaginionego i sprawdzenia rejestrów organizacji (Ośrodki Pomocy Społecznej, schroniska, noclegownie, Straż Miejska, szpitale, konsulaty RP za granicą). Działania powinny być dostosowane do województwa zaginięcia, a w razie potrzeby (i napływających informacji) powinny być rozszerzane również na inne regiony. Wizerunek osoby zaginionej może być również umieszczony w internetowej Bazie Danych Osób Zaginionych (na portalu www.zaginieni.pl) lub w analogicznych bazach prowadzonych przez inne podmioty. W Fundacji Itaka do każdej sprawy generowany jest plakat ze zdjęciem osoby zaginionej i informacjami o zaginięciu. Plakat jest wykorzystywany w działaniach poszukiwawczych prowadzonych przez Fundację Itaka, może być również wykorzystany przez osoby najbliższe zaginionej³⁴. Następnie pracownicy organizacji pozarządowych koordynują ewentualne informacje uzyskiwane od informatorów i przekazują je do weryfikacji rodzinie oraz Policji³⁵. W rozmowach na Linii Wsparcia rodziny pomimo zgłoszenia sprawy na policji i w organizacjach pozarządowych chcą dalej działać i aktywnie poszukiwać swoich bliskich.

Niezależnie od aktywności wskazanych instytucji formalnych, rodzina może więc podjąć własne działania i włączyć się w poszukiwania. Bardzo ważne w procesie szukania osób zaginionych jest rozpowszechnienie wizerunku zaginionej, co może przyczynić się do uzyskania informacji o miejscu jego pobytu, lub pomóc w odzworowaniu jego ostatnich działań. Bliscy mogą więc przesyłać do znajomych i rodziny wizerunek osoby zaginionej wraz z rysopisem, znakami szczególnymi i innymi szczegółami ułatwiającymi identyfikację wraz z prośbą o dalsze rozpowszechnianie. Drugą formą publikacji wizerunku może być kontakt z lokalnymi mediami – można przesłać prośbę o publikację informacji o zaginięciu do lokalnej prasy, telewizji, czy stron internetowych i blogów³⁶. Po zgłoszeniu sprawy w Fundacji Itaka rodzina może wykorzystać do rozpowszechniania informacji o zaginięciu wygenerowany przez Fundację plakat lub może przygotować go sama. Na plakacie powinno znaleźć się zdjęcie osoby zaginionej oraz jej imię, nazwisko, data i miejsce zaginięcia, ubiór w dniu zaginięcia oraz znaki szczególne, a także numer kontaktowy, pod którym można zgłaszać informacje o osobie zaginionej³⁷. Plakat można również rozwiesić w wersji papierowej w okolicy miejsca zamieszkania osoby zaginionej, miejsca jej ostatniego pobytu, czy miejsc, do których mogła się udać. W przypadku, kiedy mamy podejrzenie, że osoba zaginiona mogła wyjechać z miasta, plakat warto również umieścić na dworcach autobusowych, czy kolejowych. Ogólnie rzecz

³⁴ Baza Danych Osób Zaginionych, <http://www.zaginieni.pl/baza-zaginionych/przejrzyj-baze-zaginionych/>.

³⁵ Poszukiwanie zaginionych, <http://www.zaginieni.pl/jak-pomagamy/poszukiwanie-zaginionych/> [dostęp: 28.03.2022].

³⁶ New South Wales Department of Justice and Attorney General, op. cit., s. 18.

³⁷ Jak szukać samodzielnie?, op. cit.

biorąc, warto zostawić plakaty w każdym miejscu, w którym osoba zaginiona mogła być widziana bezpośrednio przed zaginięciem, lub do którego mogła się udać. Warto pamiętać, że często potrzebna jest zgoda zarządcy danego budynku na wywieszenie plakatu³⁸.

W obecnych czasach bardzo pomocne mogą okazać się także media społecznościowe – szczególnie Facebook i Instagram, które zrzeszają ludzi z całego świata. Niezależnie więc od miejsca zaginięcia można dotrzeć do osób, które mogły widzieć osobę zaginioną. Osoby najbliższe mogą rozpowszechniać wizerunek zaginionego również poprzez te narzędzia, dodatkowo jest to prosty sposób na poinformowanie licznej grupy znajomych o zaginięciu i włączeniu ich w poszukiwania. Często zdarza się, że bliscy osoby zaginionej tworzą na Facebooku specjalną grupę dedykowaną poszukiwaniom – umieszczają na niej wszystkie uzyskane informacje, rozdzielają między sobą zadania. Taka grupa może być pomocna, gdyż wszystkie zaangażowane w poszukiwania osoby będą mogły na bieżąco otrzymywać niezbędne informacje. Warto też bezpośrednio po zaginięciu wysłać do zaginionego wiadomość – może to być mail, sms lub wiadomość na portalu społecznościowym z informacją, że rodzina martwi się o jego zdrowie, rozpoczęła poszukiwania i czeka na kontakt z jego strony³⁹.

Rodzina może też podjąć decyzję o skorzystaniu z usług detektywistycznych do pomocy w poszukiwaniach osoby zaginionej lub informacji na jej temat⁴⁰.

Warto na bieżąco zapisywać wszystkie wykonane czynności i uzyskane informacje, pozwoli to w organizacji dalszych poszukiwań. Istotne jest również, żeby rodzina, uzyskując wiadomości dotyczące osoby zaginionej i jej zaginięcia, na bieżąco przekazywała je policjantowi prowadzącemu poszukiwania. Nie należy zatajać informacji, nawet jeśli są one wstydliwe lub z innego powodu rodzina wolałaby ich nie ujawniać. Policja powinna mieć wszystkie informacje, aby dobrze dostosować metody i działania poszukiwawcze⁴¹.

Podsumowując działania rodzin osób zaginionych, warto podkreślić, że rodziny w poszukiwaniach swoich najbliższych powinny wykorzystać wszelkie środki, które uważają za słuszne i pomocne – to w końcu one najlepiej znają osobę zaginioną i jej przyzwyczajenia. Każda sprawa jest inna i wymaga innych, indywidualnie dobranych działań.

6. Zakończenie

Zaginięcie osoby jest zjawiskiem niezwykle złożonym, a jego dokładne opracowanie wymaga dalszych badań i analiz. Jak jednak pokazują powyższe rozważania, prawna definicja zaginięcia nie jest wystarczająca, aby przedstawić jego złożoność i uwzględnić społeczny wymiar. Niewątpliwie zaginięcie jest sytuacją bardzo trudną dla całego

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ M. Henderson, P. Henderson, *National Missing Persons Unit, MISSING PEOPLE Issues for the Australian Community*, Australia 1997, s. 3.

⁴¹ *Gdy ktoś zaginie bez wieści*, <https://popr.com.pl/poradnik/> [dostęp: 28.03.2022].

otoczenia osoby zaginionej, dlatego tak istotne jest zwracanie uwagi opinii publicznej na ich sytuację. Systemowa pomoc powinna być bowiem zorientowana nie tylko na poszukiwania osób zaginionych, ale także na wsparcie ich rodzin.

W ramach poszukiwań ważne jest zgłoszenie sprawy zaginięcia Policji i do organizacji pozarządowych – instytucje te mają bowiem największe możliwości działania. Jednocześnie niezwykle istotne jest, aby niezależnie od czasu, który upłynął od zaginięcia, rodzina pamiętała o swoim zdrowiu, własnych potrzebach i codziennych obowiązkach. A przy długotrwałych zaginięciach również o zabezpieczeniu prawnych interesów osoby zaginionej.

Ważne jest wskazanie, że pomimo upływu czasu osoby najbliższe zaginionych nie przestają ich szukać i z nadzieją czekają na ich powrót do domu. Z biegiem lat działania poszukiwawcze mogą być mniej intensywne, ale przez wiele lat są nieodzowną częścią życia rodziny zaginionej, najczęściej aż do czasu rozwiązania sprawy.